

Stockholm 10 juni 2026

KLYS remissyttrande över Region Västernorrlands kulturplan för 2027-2030 (Dnr: 25RUN316)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Västernorrlands förslag till ny kulturplan för perioden 2027-2030 (dnr: 25RUN316) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning och övergripande synpunkter

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare.

Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, till exempel konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

Övergripande om Region Västernorrlands kulturplan

I egenskap av ”kulturplan” är Västernorrlands remissförslag övergripande sett inte helt tydligt som dokument. Det är generellt ganska rörigt i upplägg och rubrikordning, och svårt för läsaren att få grepp om sammanhanget i innehållet, samt att utläsa vem planen riktar sig till. Innehållsmässigt finns det dock väldigt mycket som är skarpt och bra i sak. Det är kompetent skrivet om det mesta och konstnärspolitiska perspektiv framhålls väl.

När det gäller målsättningarna i sig ser vi mycket som är väldigt positivt. Vi sätter stort värde på hur regionen betonar vikten av bland annat konstens egenvärde, konstnärlig frihet, armlängds avståndsprincipen och goda villkor för professionella kulturskapare.

På det stora hela uppfattar vi dock att det främst är ett visionärt anslag i Västernorrlands kulturplan som gör att den framstår mindre som ett operativt planeringsdokument för planperioden och mer som ett policydokument eller en presentation av regionens allmänna viljeinriktningar för långsiktig kulturutveckling. Målsättningarna i all ära – det behöver klargöras bättre hur och under vilka förutsättningar som regionen ska arbeta i praktiken under planperioden. Nu konstateras det inom varje verksamhetsområde att regionen år 2030 ”ska vara en plats” där olika mål har infriats – men det här är en flerårig plan som exempelvis skulle kunna redogöra för årliga delmål. Vi ser också att flera övergripande mål egentligen inte är utsatta mål i sig, utan mer som policy för arbetssätt.

2 Begrepp och definitioner

Begreppen kulturskapare och konstnär

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller *yrkesverksam*) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. KLYS förespråkar också, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*.

I förslaget till Region Västernorrlands nya kulturplan är begreppsanvändningen för kulturskapare inkonsekvent och ibland otydlig. Det vaga begreppet ”utövare” används på många ställen och det riskerar att försvåra för läsaren att förstå om det är yrkesverksamma som åsyftas eller andra aktiva inom kulturlivet. Vi skulle helst se att regionen använder ordet ”kulturskapare” genomgående.

Det finns även några inkonsekvenser i planen kring konstnär- och konstbegreppet. Regionen bör se över detta så att det blir konsekvent på alla ställen i planen där konstnär- och konstbegreppen förekommer, och att det framgår tydligt när det är bild- och formkonst som åsyftas, och när det är konst och konstnär som används i den konstområdesövergripande betydelsen.

Kulturell mångfald

Västernorrlands kulturplan saknar några skrivningar som tar upp begreppet ”kulturell mångfald”. Konkret skulle *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005 kunna nämnas i planen kopplat till regionalt utvecklingsarbete för att främja kulturell mångfald i regionen, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden.

3 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS sätter stort värde på att Region Västernorrland, i samverkan med sin grannregion Jämtland/Härjedalen, sedan många år tillbaka har ett kulturskaparråd enligt KLYS-modell (se punkterna nedan) som man tar in synpunkter från genom att hålla samrådsmöten årligen. I planen listas föredömligt alla dialogmöten som hållits i processen med att ta fram kulturplanen, men vi ser att kulturskaparrådets möte som hölls den 12 maj 2025 saknas och borde stå med i listan.

Kanske kunde det även konkretiseras något i planen om hur regionen avser att föra dialog med professionella kulturskapare i sak kopplat till uppföljning av kulturplanen under planperioden när det gäller konstområdena och konstnärspolitiska perspektiv kopplat till regionala verksamheter?

Vi vill betona att vi välkomnar att regionens kulturförvaltning genom åren har haft en god kommunikation med KLYS kansli gällande utveckling av samrådet och dialogen med det professionella kulturlivet i Västernorrland.

---

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna uppdaterades och höjdes 2024. En ny uppdatering av arvodesnivåerna kommer att gälla från 2027.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/ verksamhetsform/ institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

4 Regionens övergripande mål och prioriteringar (sid 11-12)

KLYS välkomnar de övergripande mål som Region Västernorrland presenterar i förslaget till ny kulturplan. Vi noterar hur målbeskrivningarna visar på en stor medvetenhet hos regionen kring konstnärspolitiska perspektiv och sakfrågor som handlar om kulturell infrastruktur, professionella kulturskapare och konstnärlig frihet, samt inte minst principen om armlängds avstånd.

Vi vill påminna om vikten av att regionen har ett utvecklingsarbete både för ett upprätthållande av kulturell mångfald enligt Unescos mångfaldskonvention (se sidan 2 ovan) och för att utveckla möjligheterna i det regionala kulturlivet för en mångfald när det gäller vilka medborgare som kan verka som kulturaktörer och yrkesverksamma kulturskapare.

Goda ambitioner i kulturplaner väcker alltid frågor om den generella finansieringsbilden för kulturutvecklingen i en region och hur en resursfördelning görs för att väga in olika intressen. Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras av planens föreslagna insatser utifrån beslut i Västernorrlands regionala kulturpolitik under planperioden?

Vi vill påminna regionen om att det är viktigt att resursfördelningen när det gäller satsningar på kultur och konst för målgruppen barn och unga måste viktas mot satsningar för andra målgrupper i kulturlivet, så som en vuxen allmänhet, äldre, sjuka eller funktionsvarierade.

---

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

KLYS ser i ljuset av detta fram emot att få veta mer om hur dialogarbetet med kulturskapare under planperioden kommer att relatera till årliga handlings- och verksamhetsplaner i anslutning till regionens uttalade mål och prioriteringar.

Konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

Det är positivt att Region Västernorrland i planen så tydligt framhåller konstens egenvärde, konstnärlig frihet, yttrandefrihet och principen om armlängds avstånd. Regionens hållning går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Västernorrland att göra under den kommande kulturplanepreioden.

Det finns dock några saker i regionens övergripande mål på sidorna 11-12 att anmärka på:

- Ni talar i mål 1 om att ”verka för att armlängds avstånd och konstnärlig frihet tillämpas”. Detta skulle kunna formuleras bättre. Konstnärlig frihet är inget som ska ses som något som ”tillämpas” vid behov, utan något som måste råda latent utan förbehåll i ett samhälle. Skrivningen antyder att konstnärlig frihet på något vis skulle vara villkorad i Västernorrland.
- Samma sak med principen om armlängds avstånd – den kan visserligen ”tillämpas”, men den bör snarast ses som en policy i kulturutvecklingsarbetet som förbehållslöst genomsyrar förvaltningsverksamhet och kulturpolitik i regionen under hela planperioden.

En generellt viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar på än vad som skrivs på sidan 13 (se stycket nedan) är dessutom hur regionen avser att arbeta under den kommande planperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som kultur och hälsa, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och regional näringslivsutveckling inom kulturella och kreativa branscher. (Se vidare i stycket om KKB i avsnitt 5 nedan.)

KLYS välkomnar vad regionen lyfter på sidan 13 kopplat till vad vi tar upp ovan. Men som sagt bör instrumentalisering av konst och kultur problematiseras i planen mer än att bara hävda att: ”Region Västernorrland ser ingen motsättning i att lyfta hur kulturen bidrar till positiv utveckling och samtidigt stå upp för konstens egenvärde. Konstnärlig frihet och armlängds avstånd behöver vara självklart oavsett finansiering.”

---

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

5 Kulturskapares villkor och regional konstnärspolitik

KLYS välkomnar att Region Västernorrland i sitt förslag till ny kulturplan så tydligt visar på goda konstnärspolitiska ambitioner för regionens kulturpolitik under planperioden.

Vi vill påminna om att övergripande regionala målsättningar kräver att regionen i sina handlingsplaner och andra dokument tydliggör utvecklingsarbetet och vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att finansiering, resursfördelning och goda förutsättningar realiserar inom respektive konstområde i kulturlivet i Västernorrland.

Kulturskapares ekonomiska villkor och avtal

KLYS sätter stort värde på hur föredömligt tydligt Region Västernorrland på flera ställen i sin kulturplan lyfter frågor kring professionella kulturskapares villkor. På sidan 25 under rubriken "Arbetsvillkor" understryker regionen vikten av att "säkra rimliga arvoden och följa avtal så att kulturskapare i Västernorrland kan leva på sitt yrke [...]", samt att "produktionsstöd, arvoderade konstnärliga uppdrag och avtal ger social trygghet för konstnärliga utövare". Det är mycket bra att MU-avtalet beskrivs utförligt i planen, men vi noterar att bild och form-området och yrkesverksamma kulturskapare som berörs av MU-avtal ges mer utrymme i planen än andra konstområden och kulturskaparyrken när det gäller redogörelser för arbetsvillkor för kulturskapare.

Generellt: En kulturplan bör balanserat beskriva vad kulturskapares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras i planen med konstområdesövergripande redogörelser för kulturskapares arbetsvillkor i Västernorrland.

Även om kulturplanens målsättningar kommer att preciseras i mer specifika planeringsdokument bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionen skulle kunna förtydliga sina skrivningar i planen om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – och att det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa.

Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. Vi välkomnar att regionen på sidan 3 i planen tydligt framhåller KLYS arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskapare⁵. En ny uppdatering av rekommendationerna kommer att lanseras 2027.

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än att det formuleras konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

---

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. Vi vill också understryka vikten av att kulturpolitiken regionalt verkar mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare. Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶.

KLYS saknar några skrivningar om kulturlivets arbetsmiljö i Region Västernorrlands förslag till ny kulturplan. Förslagsvis i anslutning till skrivningar om att stärka förutsättningar för konstnärlig frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot yrkesverksamma kulturskapare i Sverige, och om det finns konkreta förslag på långsiktiga åtgärder mot detta från regionens sida.

Kompetensutveckling för kulturskapare

Kompetensutveckling nämns bara i planens avsnitt om bild och form samt hemslöjd. Inom scenkonsten påpekas det att ett mål för 2030 är att god kompetensförsörjning möjliggör tillgång till ett professionellt utbud av scenkonst i hela länet.

KLYS saknar i övrigt i planen ämnesfokuserade skrivningar om kompetensutveckling när det gäller att övergripande regionalt säkra den professionella konstens och kulturens kompetensförsörjning i Västernorrland. Även om vi förstår att detaljer kring detta kan tas upp i årliga handlingsplaner vore det på sin plats att också i den fleråriga kulturplanen säga något om vad regionen avser att göra för insatser i praktiken. Ifall regionen har några planerade insatser under kommande planperiod vore det högst relevant att detta lyftes i en samlad redogörelse för kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i Västernorrland inom alla konstområden.

Konstnärlig residensverksamhet

Det är bra hur regionen under rubriken Arbetsvillkor på sidan 25 konstaterar att:

”Konstnärliga residens och stipendier är verktyg för att utövarna ska kunna fokusera på att utveckla sitt konstnärskap.” Men det är över lag bristfälligt och sporadiskt skrivet i denna kulturplan om konstnärlig residensverksamhet. Det är mest tomma konstateranden från regionens sida om att residens främjar utveckling. En kulturplan bör bättre konkretisera sina avsikter gällande så viktig kulturverksamhet som residens.

Bland de olika konstområdena är det bara inom bild och form som residens nämns i planens, vilket väcker frågan om Region Västernorrland inte avser att satsa på någon särskild residensverksamhet inom andra konstområden under planperioden.

Generellt: Ett konstnärresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

---

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

En av prioriteringarna under övergripande mål nr 3 är att ”lyfta kulturella och kreativa branscher som resurs för hållbar utveckling”. Genomgående i planen är området kulturella och kreativa branscher dock bristfälligt och sporadiskt hanterat. Det saknas ett samlat grepp och fokus i planen om hur det under planperioden och långsiktigt framöver är tänkt att stimulera länets olika verksamheter inom kulturella och kreativa branscher. Vi föreslår att planen kompletteras med ett specifikt rubricerat avsnitt om KKB, där området beskrivs mer utförligt.

Generellt: En kulturplan bör lyfta kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen. Vi vill uppmana företrädare för både kultur- och näringspolitik i Region Västernorrland att läsa KLYS synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi. KLYS har tagit fram ett 12-punktsprogram som också har bäring på det regionala perspektivet ⁷.

KLYS vill påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS hoppas att kompetensen som finns hos professionella kulturskapare, som är verksamma inom olika konstområden i Region Västernorrland, används effektivt även konkret kopplat till utvecklingsfrågor inom regionens KKB. Kulturskapare bör konsulteras i frågor kring KKB. Regionen skulle kunna se till att skapa möten mellan kulturlivets aktörer, kulturskaparrådet och regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen – inte minst kopplat till Västernorrlands KKB-projekt Re:Do, vilket vi tycker borde nämnas i den regionala kulturplanen.

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att begreppen upphovsrätt och upphovspersoner förekommer i kulturplanen, men vi måste anmärka på att regionen knappt skriver något alls om hur upphovsrätten för kulturskapare ska hanteras i sak. På sidan 11 står det: ”Såväl offentliga som större privata aktörer, behöver följa principer som armlängds avstånd, enprocentregeln, arvodesrekommendationer och upphovsrätt.”

Det är anmärkningsvärt tunt i ämnet i denna plan, och fel att kalla upphovsrätt för en princip.

Det vore högst önskvärt att planen kompletterades med redogörelser för hur upphovsrätten på kulturområdet hanteras i sak i regionens kulturutvecklingsarbete. Detta är ännu viktigare nu i ljuset av AI-utvecklingen inom kulturen, och när KKB-sektorn utvecklas alltmer och många regioner presenterar regionala insatsplaner om KKB.

Generellt sett bör regionala kulturplaner alltid innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. En kulturplan bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. KLYS ser gärna att regionen gör tydliga konstateranden om att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer.

---

⁷ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Digitaliseringen och AI-frågan

KLYS överraskas av att redogörelser för digitalisering och AI kopplat till regional kulturutveckling i stort sett helt och hållet lyser med sin frånvaro i Västernorrlands kulturplan. Vi hoppas att regionen kompletterar med skrivningar i ämnet i sin slutversion av planen.

Generellt sett vill vi påminna om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. KLYS lanserade 2025 en informationsskrift⁸ med rekommendationer för användning av generativ AI i professionella verksamheter, som också riktar sig till regionala och kommunala verksamheter. För mer information om hur kultur- och konstnärspolitiken bör förhålla sig till AI se KLYS AI-strategi⁹.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor och regionens kulturella infrastruktur, vilket ju faktiskt specifikt framhålls i regionens kulturpolitiska avsikter för planperioden.

6 Synpunkter gällande olika konstområden

6.1 Film och scenkonst

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om film och scenkonst.

Film

Filmavsnittet uppfattar vi som ett av de starkare i planen. Det är positivt att filmen beskrivs som ett område med såväl konstnärliga som pedagogiska och regionala utvecklingsdimensioner. Vi uppskattar att planen synliggör filmproduktion, talangutveckling och visningsfrågor, samt att rimliga arvoden och avtalsenliga villkor lyfts i det övergripande genomförandekapitlet.

Samtidigt efterfrågar vi tydligare skrivningar om hur professionella filmskapare och filmarbetare ska kunna verka i länet över tid. Det är positivt att kulturplanen lyfter filmområdet som ett ekosystem där såväl filmpedagogik, medie- och informationskunnighet, visning som produktion ingår. Samtidigt framträder vissa svagheter i kedjan. Vi ser därför ett behov av att tydligare stärka förutsättningarna för en hållbar och levande regional filmsektor genom ett mer strukturerat arbete med talangutveckling inom den filmkulturella verksamheten.

---

⁸ <https://klys.se/ai-rekommendationer/>

⁹ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

I dag saknas tydliga och renodlade utbildningsvägar inom film i Norrland på folkhögskole- eller universitetsnivå, vilket innebär att den som vill fördjupa sig inom film ofta behöver lämna regionen för att studera. Det försvårar uppbyggnaden av en långsiktig regional kompetensbas, även om ambitionen är att personer senare ska kunna återvända och verka inom filmområdet med stöd av exempelvis Film Västernorrland. Vi menar därför att Västernorrlands kulturplan tydligare bör betona behovet av utbildningsvägar inom film i regionen som en del av den långsiktiga infrastrukturen för ett levande och hållbart filmekosystem.

För oss är det viktigt att visionen också omfattar möjligheten att kunna bo i Västernorrland och samtidigt vara en aktiv filmskapare eller filmarbetare. Det handlar både om tillgång till kompetensutveckling och om att stärka underlaget av professionella filmarbetare i regionen. Filmen behöver här förstås både som konstform och som en del av ett större sammanhang av bildning, kunskap och kompetensförsörjning.

Scenkonst

När det gäller scenkonsten uppskattar vi att planen tydliggör betydelsen av de regionala institutionerna och arrangörsledet. Det är positivt att Teater Västernorrland, Norrdans och Riksteatern Västernorrland synliggörs som centrala aktörer för tillgången till professionell scenkonst i länet. Det är också bra att planen identifierar behovet av mottagarkapacitet och starka arrangörsled.

Samtidigt saknar vi ett tydligare perspektiv på det fria scenkonstlivet. Även om fria utövare nämns i texten framgår det inte tillräckligt tydligt hur regionen vill ta ansvar för fria grupper, frilansande scenkonstnärer och upphovspersoner samt skapa bättre förutsättningar för dessa. Vi efterfrågar också tydligare skrivningar om återväxt och kompetensförsörjning, liksom om hur regionen ser på behovet av fler produktionsmiljöer och bättre lokala spelplatser.

Folkhögskolor och andra perspektiv

Vi menar också att planen i högre grad skulle kunna synliggöra länets särskilda förutsättningar och behov. Exempelvis hade vi gärna sett tydligare resonemang om samisk kultur och nationella minoriteter, om folkbildningens och folkhögskolornas roll, samt om de fria aktörer och utbildningsmiljöer som bidrar till länets konstnärliga ekologi men som nu i stor utsträckning hamnar i bakgrunden. Vi saknar särskilt en tydligare synliggöring av folkhögskolorna i Västernorrland, som i flera fall bedriver omfattande kulturell verksamhet och utgör viktiga miljöer för bildning, återväxt och kompetensförsörjning inom kulturområdet. Det gäller inte minst utbildningar och verksamheter som har bäring på scenkonst, film och andra konstnärliga uttryck, och som därför bör förstås som en del av den långsiktiga kulturella infrastrukturen i länet.

Löneindexuppräknings

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

6.2 Bild- och form

KLYS medlemsorganisation **Konstnärernas Riksorganisation** (KRO) företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. KRO arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att resurserna mellan konstområdena fortfarande är ojämnt fördelade.¹⁰

Det är därför mycket positivt att Region Västernorrland uppmärksammar att förutsättningarna för att producera konst och kultur behöver bli mer jämlika mellan konstformerna (s. 10).

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.¹¹

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

Professionell bild- och formverksamhet

Vi tycker att regionen i avsnittet om bild- och formkonst (s. 15-16) på ett utmärkt sätt beskriver bild- och formområdet i regionen utifrån aspekter som rör produktion, förmedling och publik utveckling. Det är särskilt positivt att regionen i kulturplanen har formulerat särskilda målsättningar för bild- och form. Vi vill framhålla målet att professionella konstnärer ska ha goda möjligheter att leva, verka och utvecklas som särskilt angeläget. (s. 16).

---

10 Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

11 Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* (2025).

Vi välkomnar att professionella kulturskapares villkor lyfts fram som en central del av kulturpolitikens genomförande och att man i kulturplanen tydligt uttrycker en ambition att stärka förutsättningarna för konstnärligt arbete.

”I förlängningen kan konsten fungera som en arena för debatt och demokrati. En förutsättning för det är att det finns möjligheter för konstnärer att båda arbeta med sin verksamhet och visa sin konst för allmänheten. För att nå dit behövs aktivt arbete med att skapa goda villkor för både konstnärer och arrangörer.” (s. 15)

Vi tycker det är utmärkt med målsättningen att det i Västernorrland 2030 ska finnas en stark regional infrastruktur för professionell bild- och formkonst och ökad tillgång till samtidskonst men vill gärna se formuleringar om vilka strategiska vägval som behöver göras för att det ska bli verklighet.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också ett sätt att säkerställa att invånarna får god tillgång till bild och formkonst av hög kvalitet.

Vi föreslår att Region Västernorrland:

- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- beskriver hur arbetet med ateljéer, produktionsmiljöer, kollektivverkstäder, residensverksamheter och utställningsmöjligheter ska utvecklas under planperioden
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är Avtal om upphovspersoner rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) särskilt viktigt. Avtalet reglerar ersättningar till upphovspersoner vid utställningsuppdrag. Statliga arrangörer är bundna att följa avtalet men det används även av många regioner och kommuner.

Konstnärernas Riksorganisation ser mycket positivt på att det tydligt skrivs ut i kulturplanen att Region Västernorrland ska följa MU-avtalet och att branschorganisationernas arvodesrekommendationer ska vara vägledande, för att säkerställa att konstnärer får skäliga ersättningar (s. 16).

Ett sätt att säkerställa att regionen också budgeterar så att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad, som har antagit en riktlinje för arvodering när konstnärer anlitas av kommunen i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen –

med ambitionen att alltid arvodera konstnärer fullt ut för deras arbetstid vid utställningar i stadens regi.¹²

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹³ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal.

Vi föreslår att Region Västernorrland:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen
- säkerställer att verksamheter som förväntas följa MU-avtalet också ges ekonomiska förutsättningar att göra det
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Den offentliga konsten är ett av de mer tillgängliga konstnärliga uttryck vi har och är ett mycket uppskattat inslag i offentliga miljöer. Ett sätt att säkerställa att medborgarna får mer konst i sina miljöer när det byggs mycket är att tillämpa den så kallade enprocentsregeln, där en fast andel, vanligen en procent, av investeringsbudgeten i byggprojekt går till konstnärliga gestaltningar. Principen tillämpas idag av omkring hälften av alla kommuner och regioner – även av Region Västernorrland.

Vi skulle gärna se beskrivningar hur regionen avser att utveckla arbetet med offentlig konst under planperioden och att det fanns en målsättning i kulturplanen även för detta.

Vi föreslår att Region Västernorrland:

- tydliggör hur arbetet med offentlig konst ska utvecklas under planperioden
- beskriver hur tillgången till offentlig konst kan stärkas i hela länet
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltningsuppdrag.¹⁴

---

12 Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

13 Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

14 Konstnärernas Riksorganisation, *Rekommendationer Konstnärliga gestaltningar*, <<https://kro.se/rapporter/rekommendationer-konstnarliga-gestaltningar/>>.

6.3 Fotografi

KLYS medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill förmedla följande synpunkter till Region Västernorrland med anledning av remissen av ny kulturplan:

SFF vill gärna se att Västernorrlands kulturplan i framtiden lyfter fotografi som en konstform och en kulturyttring. Likt era tankar om film är stillbilder än mer utbredda när det gäller ålder och bakgrund. Vi ser en ökande konsumtion av fotografier/bilder och därmed ett växande behov av förmågan att förstå, analysera och kritiskt granska det vi ser (framför allt nu i och med AI). Barn och unga är en särskilt viktig målgrupp och vi hoppas att regionen vill lägga energi och kraft på att öka barns visuella läskunnighet, inte bara för rörlig bild utan lika mycket på stillbilden.

Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografin som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. SFF vill uppmantra Region Västernorrland att ta in en yrkesfotograf i någon av de dialogfora som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom Region Västernorrlands professionella kulturliv.

Vi är glada att läsa att Region Västernorrland arbetar i överensstämmelse MU-avtalet och är medvetna om att detta även omfattar fotografer. Vi vill passa på att lyfta fram att SFF har rekommendationer kring arvorden och prissättning att tillgå för regionens aktörer, och andra lokala aktörer, vid beställning och inköp av fotografi.

SFF anser att en viktig åtgärd är att säkerställa att offentliga aktörer – som är stora bildköpare – inte fallerar när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten, samt ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen gällande den digitala marknaden som implementerades 1 januari 2023. Sedan i februari 2025 har SFF också gemensamma riktlinjer med organisationen **Svenska Tecknare** som ger offentliga aktörer stöd vid upphandling av fotografi och illustration. Vi vill också lyfta att namngivning av fotografer är praxis och vi anser att det är ytterst få situationer där det inte är praktiskt eller tekniskt möjligt.

Fotografer är en grupp som tyvärr ofta lätt faller mellan olika ansvar och insatser, framför allt mellan kultur och näring. I takt med digitaliseringen och gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram, inte minst vad gäller konstnärers villkor och upphovsrätt. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Förutsättningarna måste bli bättre för att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke.

Andra saker som skulle skapa bättre förutsättningar för yrkesverksamma fotografer i Region Västernorrland är fler utställningsplatser för fotografi, samtliga kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad.

Till sist – när det kommer till den regionala biblioteksverksamheten samt litteraturområdet vill vi lyfta att fotografer inte enbart "illustrerar" andras böcker, utan att fotografiska böcker är en egen genre. Vad gäller medie- och informationskunnighet och bibliotekens roll vill vi uppmärksamma regionen på att den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och att utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild.

7 Avslutningsvis

KLYS har ett blandat intryck av Region Västernorrlands förslag till ny kulturplan för 2027-2030. Det här är en konstnärspolitiskt stark plan med dels tydlig betoning av konstens egenvärde, konstnärlig frihet och armlängds avståndsprincipen, dels välformulerade ambitioner kring att främja arbetsvillkoren för professionella kulturskapare och stärka kulturell infrastruktur. Samtidigt finner vi att dokumentet är rätt så rörigt i sitt upplägg och att innehållsstrukturen bör stramas upp för att underlätta för läsningen.

Vi ställer oss frågande till varför planen mer framstår som visionär och policy-artad än operativt utförlig i sak. Planens övergripande mål är välavvägda med värdefulla prioriteringar, men planen skulle tjäna på att språkligt förtydliga målen inom varje verksamhetsområde. Nu framstår de som rätt allmänt hållna konstateranden eller viljeyttringar snarare än insatsinriktade konkreta mål.

Vi tror också att planen mer fokuserat bör redogöra för en del sakfrågor som nu lyfts ganska ytligt på olika ställen i dokumentet, och som skulle kunna samlas bättre för att underlätta för läsningen av planen – bland annat gäller det skrivningar om residensverksamhet, kompetensutveckling och kulturella och kreativa branscher. Upphovsrättsfrågor bör belysas utförligare i en kulturplan, särskilt i ljuset av den snabbt ökande digitaliseringen med AI inom kulturen.

Vi välkomnar regionens arbete med att genom ett konstområdesövergripande kulturskaparråd involvera professionella kulturskapare i ett löpande dialogarbete. Regionen skulle dock kunna tydliggöra i planen i vilken grad yrkesverksamma kulturskapare avses att konsulteras och ges insyn i uppföljningsarbetet och framtagandet av årliga handlingsplaner inom olika verksamhetsområden, och inte minst klargöra om kulturskapare konsulteras i arbetet med att stimulera och utveckla kulturella och kreativa branscher, bland annat genom det regionala projektet *Re:Do* (2025–2028).

KLYS vill slutligen tacka Region Västernorrland för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissen. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker i Västernorrland.

För KLYS,

Carl Liungman, regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR
Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm ▶ klys@klys.se www.klys.se